

СОЦІОЛОГІЯ. ТЕМА 7. МЕТОДИ ЗБОРУ ПЕРВИННОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

ЕТАПИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТОДІВ

УМОВНИЙ ПОДІЛ МЕТОДІВ ЗА СПРЯМОВАНІСТЮ

ПІЗНАВАЛЬНІ (ДОСЛІДНИЦЬКІ) МЕТОДИ

Організаційні (порівняльний, комплексний, лонгітюдний) та Емпіричні (спостереження, експеримент, опитування, аналіз документів).

МЕТОДИ АКТИВНОГО СОЦІАЛЬНОГО ВПЛИВУ

Консультування, корекція, тренінги, соціальний експеримент.

КІЛЬКІСНІ ТА ЯКІСНІ МЕТОДИ. ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ГРУПИ

КІЛЬКІСНІ VS ЯКІСНІ МЕТОДИ

ОБСЯГ ВИБІРКИ	Значний (Кількісні)	Може бути невеликим (Якісні)
ТИП АНАЛІЗУ	Статистично обґрунтований	Глибинний, інтерпретаційний
КЛЮЧОВІ ПИТАННЯ	«Скільки?», «Хто?»	«Чому?», «Як саме?»
УМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ	Стабільні суспільства	Перехідні, нестабільні умови
ПРИКЛАДИ	Анкетування, контент-аналіз	Глибинне інтерв'ю, фокус-група

ТРИ ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ГРУПИ ЗБОРУ ДАНИХ

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ

ДОКУМЕНТ У СОЦІОЛОГІЇ — спеціально створений людиною предмет для зберігання та передачі інформації.

КЛАСИФІКАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ

КЛАСИФІКАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ	
ЗА СПОСОБОМ ФІКСАЦІЇ:	Письмові, Іконографічні, Фонетичні, Електронні.
ЗА СТАТУСОМ (АВТОРСТВОМ):	Офіційні, Особисті (неофіційні).
ЗА МОТИВАЦІЄЮ:	Спровоковані, Неспровоковані.
ЗА ЦІЛЬОВИМ ПРИЗНАЧЕННЯМ:	Спеціальні, Побічні.
ЗА РІВНЕМ ОБРОБКИ:	Первинні, Вторинні.

ВИМОГИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ АНАЛІЗУ ДОКУМЕНТІВ

1. Визначити вид і форму.
2. Прояснити історичний контекст.
3. Відрізнити описи від оцінки.
4. Визначити надійність.
5. Підібрати адекватний метод.
- 6. ЗАГАЛЬНЕ ПРАВИЛО:** Офіційні документи надійніші за неофіційні; первинні – за вторинні.

ТРАДИЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ТА КОНТЕНТ-АНАЛІЗ

	ТРАДИЦІЙНИЙ	КОНТЕНТ-АНАЛІЗ
ТИП МЕТОДУ	Якісний	Якісно-кількісний
КІЛЬКІСТЬ	Незначна, унікальні	Великий масив
РЕЗУЛЬТАТ	Інтерпретація смислу	Статистика
РИЗИК	Суб'єктивізм	Втрата унікального смислу

ЕТАПИ КОНТЕНТ-АНАЛІЗУ

1. ФОРМУЛЮВАННЯ ЗАДАЧІ:

Що шукаємо?

2. ВИЗНАЧЕННЯ ВИБІРКИ:

Відбір репрезентативних текстів.

3. ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЙ:

Ключові поняття.

4. ВИЗНАЧЕННЯ ОДИНИЦЬ АНАЛІЗУ (СМИСЛОВИХ ОДИНИЦЬ):

Окремі слова, теми, імена політиків, події, судження.

ТЕСТУВАННЯ ЯК ДОПОМІЖНИЙ МЕТОД. ВИДИ ТЕСТІВ

ТЕСТ — стандартизоване завдання для вимірювання психофізичних та особистісних характеристик. Використовується для визначення наявності чи відсутності вже відомих соціально-психологічних властивостей.

ЗА ЦІЛЬОВИМ ПРИЗНАЧЕННЯМ

ПРОЄКТИВНІ: Визначають реакцію на стимули.

ОЦІННІ: Відносні виміри здібностей (пам'ять, мислення).

ПРОФЕСІЙНІ: Ступінь готовності до виду діяльності.

ЗА ПРЕДМЕТОМ ДОСЛІДЖЕННЯ

ЗАГАЛЬНІ ОСОБИСТІСНІ: Цілісність психічних якостей.

СПЕЦІАЛЬНІ ОСОБИСТІСНІ: Діагностика конкретної риси (самоконтроль).

ГРУПОВІ: Соціально-психологічний клімат, згуртованість.

МЕТОД СПОСТЕРЕЖЕННЯ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ

СПОСТЕРЕЖЕННЯ — цілеспрямоване, систематичне, безпосереднє сприйняття і реєстрація фактів соціальної дійсності. Фіксує реальні практики, а не слова.

ПЕРЕВАГИ:

Одночасність з розвитком явищ;
сприйняття в реальному часі;
незалежність об'єктів від
соціолога.

ВАДИ:

Обмеженість ситуації;
неможливість повторення;
суб'єктивізм спостерігача;
велика трудомісткість.

САМОСПОСТЕРЕЖЕННЯ (ІНТРОСПЕКЦІЯ)

Здійснює сам об'єкт дослідження (В. Вундт).
Інструменти: щоденники, автобіографії.

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ СПОСТЕРЕЖЕННЯ (ЧАСТИНА 1)

ЗА МІСЦЕМ СПОСТЕРІГАЧА	ВКЛЮЧЕНЕ (Адаптація в середовищі, контакт з групою). Приклад: Mystery Shopping.	НЕВКЛЮЧЕНЕ (Зовнішнє спостереження, без втручання).
ЗА СТУПЕНЕМ ФОРМАЛІЗОВАНОСТІ	СТАНДАРТИЗОВАНЕ (Суворі регламентація, спеціальні бланки).	ДОВІЛЬНЕ (Відсутність жорстких приписів, розвідувальне).
ЗА РЕГУЛЯРНІСТЮ ПРОВЕДЕННЯ	СИСТЕМАТИЧНЕ (За планом, регулярне).	ЕПІЗОДИЧНЕ (Спонтанне, для побудови загальної картини).

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ СПОСТЕРЕЖЕННЯ (ЧАСТИНА 2)

ЗА МІСЦЕМ ПРОВЕДЕННЯ	ПОЛЬОВЕ (В природних умовах життєдіяльності).	ЛАБОРАТОРНЕ (У спеціально створених умовах).
ЗА НАЯВНІСТЮ КОНТРОЛЮ	КОНТРОЛЬОВАНЕ (Для перевірки гіпотез, порівняння результатів).	НЕКОНТРОЛЬОВАНЕ (Опис реальних ситуацій та атмосфери).
ЗА МІРОЮ ВІДКРИТОСТІ	ВІДКРИТЕ (Досліджувані знають про спостереження).	ПРИХОВАНЕ (ІНКОГНІТО) (Досліджувані не підозрюють).
ЗА ОХОПЛЕННЯМ ОБ'ЄКТА	СУЦІЛЬНЕ (Фіксують усі прояви поведінки).	ВИБІРКОВЕ (Увага на окремі параметри).

СОЦІАЛЬНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ: СУТНІСТЬ ТА ЛОГІКА

СОЦІАЛЬНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ – здобуття знань про причинно-наслідкові відносини в керованих умовах для перевірки гіпотез.

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ФУНКЦІЇ

ДОСЯГНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТУ у практичній діяльності.

ПЕРЕВІРКА НАУКОВОЇ ГІПОТЕЗИ.

ЛОГІКА ЕКСПЕРИМЕНТУ

КОНТРОЛЬНА ГРУПА

Не підлягає впливу дослідницьких змін.
Слугує еталоном при порівнянні.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ГРУПА

Підлягає впливу заданих і керованих чинників.

КЛАСИФІКАЦІЯ ЕКСПЕРИМЕНТІВ ТА КЛАСИЧНІ ПРИКЛАДИ

ТИПОЛОГІЯ

ЗА СИТУАЦІЄЮ	Польовий (натурний)	Лабораторний
ЗА СТРУКТУРОЮ ГРУП	Лінійний (одна група до/після)	Паралельний (дві групи)
ЗА ХАРАКТЕРОМ ОБ'ЄКТА	Реальний	Уявний (розумовий)
ЗА МЕТОЮ	Наукові	Прикладні

ЕКСПЕРИМЕНТ С. ХРІСТІАНСЕНА (1920-ті):

Гіпотеза впливу освіти на доходи. Експериментальна група (з атестатом) зберегла 92% доходів; контрольна (без) — 58%.

ЕКСПЕРИМЕНТ ХІМЕЛЬВІТ-ОПЕНГАЙМ-ВІНСОН (1950-ті):

Бі-Бі-Сі. Коли залишили тільки один освітній канал, підлітки почали отримувати від нього задоволення. Висновок: виховання підкоряє увагу вибору.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ СОЦІАЛЬНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

ПЕРЕВАГИ

- Отримання інформації, недоступної для інших методів.
- Виявлення причинно-наслідкових зв'язків.
- Практичне значення для управління процесами.
- Ефективна перевірка соціальних технологій та інновацій.

НЕДОЛІКИ

- Штучні умови порушують природність явища.
- Слабке теоретичне обґрунтування.
- Залежність від особи експериментатора (суб'єктивізм).
- небезпека деформації об'єкта.
- Метод надзвичайно складний в організації та трудомісткий.

МЕТОД ОПИТУВАННЯ: СУТНІСТЬ ТА СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ

ОПИТУВАННЯ — метод збору соціальної інформації під час безпосереднього (інтерв'ю) чи опосередкованого (анкетування) спілкування шляхом реєстрації відповідей. Генерує понад 90% соціологічних даних.

КОЛИ ДОЦІЛЬНО ЗАСТОСОВУВАТИ?

1. БРАК ДОКУМЕНТІВ:

Проблема недостатньо забезпечена документальними джерелами.

2. НЕМОЖЛИВІСТЬ СПОСТЕРЕЖЕННЯ:

Характеристики неможливо спостерігати в повному обсязі.

3. ВИВЧЕННЯ СВІДОМОСТІ:

Предметом є думки, стереотипи, мотиви, а не вчинки.

4. ПЕРЕВІРКА ДАНИХ:

Опитування доповнює та перевіряє дані, отримані іншими методами.

АНКЕТУВАННЯ: ПОНЯТТЯ ТА РІЗНОВИДИ

АНКЕТНЕ ОПИТУВАННЯ — комунікація через стандартизовану анкету, яку респондент заповнює самостійно.

РІЗНОВИДИ АНКЕТУВАННЯ

ІНДИВІДУАЛЬНЕ: Анкетер залишає анкету (Зручний темп / Менший контроль).

ГРУПОВЕ: В аудиторії, на зборах (Економічне, 100% повернення / Груповий тиск).

ПОШТОВЕ: Охоплення територій, дешеве / Низький відсоток повернення.

ПРЕСОВЕ (У ЗМІ): Оперативність / Повернення <5%, обмежені запитання.

ОНЛАЙН (Електронне): Максимальна швидкість / Обмежене інтернет-аудиторією.

ЕКСПЕРТНЕ: Вузькі спеціалісти (Висока компетентність / Анонімність недоцільна)

АНКЕТУВАННЯ: ЕТАПИ, ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

ЕТАПИ ОПИТУВАННЯ

+ ГОЛОВНІ ПЕРЕВАГИ

- Охоплення великих масивів, низька вартість, анонімність (щирість у делікатних запитаннях).

- КРИТИЧНІ НЕДОЛІКИ

- Втрата контролю після роздачі анкет; ризик помилок структурування; психологічна втома респондента (якщо заповнення триває >30 хв).

ІНТЕРВ'Ю (ЧАСТИНА 1): СУТНІСТЬ ТА ТИПОЛОГІЯ

ІНТЕРВ'Ю – бесіда за певним планом через безпосередній контакт інтерв'юєра з респондентом з обов'язковою фіксацією відповідей.

ТИПОЛОГІЯ ІНТЕРВ'Ю

ФОРМАЛІЗОВАНЕ (СТАНДАРТИЗОВАНЕ):

Строго регламентоване питальником.
Норма навантаження – 12–15 респондентів.

НЕФОРМАЛІЗОВАНЕ (ВІЛЬНЕ):

Тема визначена, але є свобода ведення бесіди. Для пояснення несподіваних результатів.

ФОКУСОВАНЕ:

Респондент – учасник певної ситуації (напр., переглянув фільм).
Розроблено сценарій.

ГЛИБИННЕ:

Відкритий пошук понять без гіпотез.
Виявлення не усвідомлюваної інформації. Диктофонний запис.

ІНТЕРВ'Ю (ЧАСТИНА 2): ТИПОЛОГІЯ ТА ОЦІНКА МЕТОДУ

ПАНЕЛЬНЕ:	ГРУПОВЕ / ФОКУС-ГРУПА:
Багаторазове інтерв'ю одних і тих самих осіб через певний час.	8–12 осіб. Ефект групової динаміки. Тестування ідей.
КЛІНІЧНЕ:	ТЕЛЕФОННЕ:
Довготривала бесіда про внутрішні мотиви та схильності.	Швидке охоплення, але ризик нерепрезентативної вибірки.

ПЕРЕВАГИ:

- Глибока інформація, 100% заповнення, фіксація невербальних реакцій.

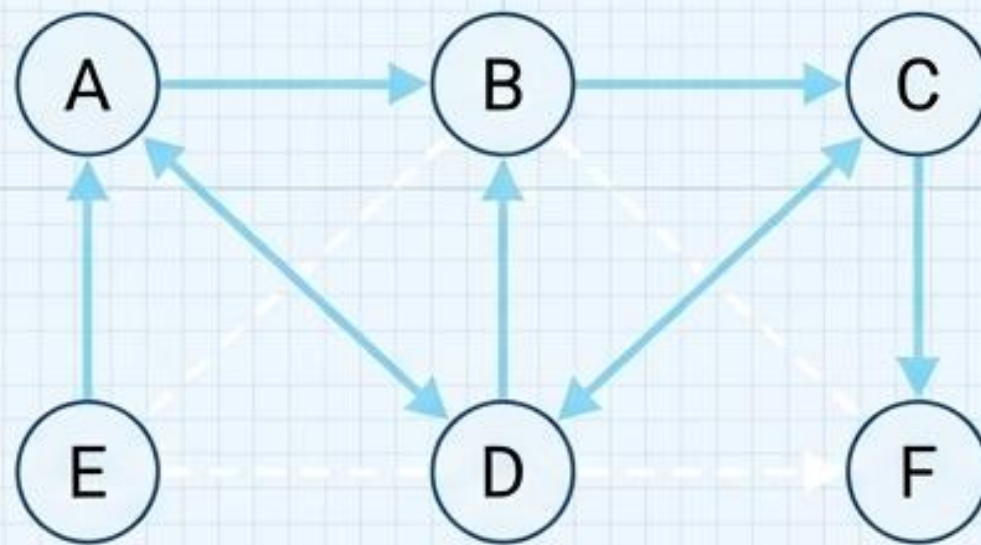
НЕДОЛІКИ:

- Дорого, довго, складність підготовки кадрів, ризик впливу інтерв'юера («підштовхування» до відповіді).

СОЦІОМЕТРІЯ: ВИМІРЮВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ДИСТАНЦІЙ

СОЦІОМЕТРІЯ (за Дж. Морено) — набір методик вивчення структури «неформальних» взаємовідносин, симпатій та антипатій у невеликих контактних групах.

СОЦІОГРАМА

— СУЦІЛЬНА ЛІНІЯ ЗІ СТРІЛКОЮ = Симпатія (Позитивний вибір)
- - - ПЕРЕРИВИСТА ЛІНІЯ = Антипатія (Відмова від взаємодії)

Виявляє: неформальних лідерів, «зірок», «бажаних» та «відчужених» членів колективу.
Дозволяє виробити практичні рекомендації щодо поліпшення клімату.
Доцільно поєднувати зі спостереженням.

СТРУКТУРА АНКЕТИ

1. ВСТУПНА ЧАСТИНА: «Обличчя» анкети.

Представлення, мета, інструкція, гарантія анонімності.

2. ОСНОВНА ЧАСТИНА: Блоки змістовних запитань.

Від простих («контактних») до складних; найгостріші всередині; фінал – розвантажувальні.

3. ДЕМОГРАФІЧНИЙ БЛОК (Паспортичка):

Стать, вік, дохід. (Розміщується В КІНЦІ, щоб не викликати відмову від участі).

ВИМОГИ ДО ЗМІСТОВНИХ ЗАПИТАНЬ ТА ТИПОВІ ПОМИЛКИ

ВИМОГИ ДО ЗМІСТОВНИХ ЗАПИТАНЬ

- **ВАЛІДНІСТЬ:** Точність переведення показника в запитання.
- **ЛАКОНІЧНІСТЬ:** 11–13 слів є межею сприйняття.
- **ОДНОЗНАЧНІСТЬ:** Одне запитання = одна проблема.

УВАГА: ТИПОВІ ПОМИЛКИ

- **Двозначні запитання** (про дві різні речі одночасно).
- **Навідні запитання** (підштовхують до «правильної» відповіді).
- **Відсутність варіанту «Важко відповісти»** (змушує до брехні).
- **Логічна помилка:** варіанти відповідей не відповідають ключовому слову.